

معرفی آثار مسعود عربشاهی در موزه هنرهای زیبای سعدآباد

«پژوهشگر: مرضیه السادات باشتنی»

مسعود عربشاهی، نقاش و مجسمه‌ساز و از پیشگامان هنر نوگرای ایران، در تاریخ ۱۹ شهریور ۱۳۱۴، در تهران متولد و در تاریخ ۲۵ شهریور ۱۳۹۸، در تهران درگذشت. او در کارنامه هنری خود افتخارات فراوانی دارد از جمله: در سال ۱۳۵۲ دریافت جایزه نمایشگاه بین‌المللی موناکو و جایزه جشنواره روز مادر، در سال ۱۳۵۳، تأسیس «گروه آزاد نقاشان و مجسمه‌سازان» به همراه فرامرز پیلارام، مارکو گریگوریان، غلامحسین نامی، مرتضی ممیز، سیراک ملکونیان و عبدالرضا دریابیگی، در سال ۱۳۵۶ شرکت در نمایشگاهی از آثار نقاشان مکتب سقاخانه در موزه هنرهای معاصر تهران، و چاپ کتاب «اوستا از دیدگاه هنر نو»، در سال ۱۳۵۷ که شامل ۸۲ نقاشی از او بود.

او با شیوه منحصر به فردش در زمینه نقش برجسته پروژه‌های اجرایی بزرگی را انجام داد. از مهم‌ترین آن‌ها نقش برجسته‌ای در ساختمان هالیوود در لس‌آنجلس، نقش برجسته مسی سردر اتاق صنایع و معادن در خیابان طالقانی، سالن کنفرانس شیروخورشید (هلال احمر) در میدان ارگ، دیواره‌نقش‌های مرکز مدیریت صنعتی، تندیس برنزی در پارک خزانه (که ناپدید شده)، نقش برجسته‌های دیوارهای بوستان طالقانی، نقش برجسته بتنی (۳۰۰ متر مربع) در بزرگراه شهید مدرس، تالار همایش ساختمان آزمایشگاه خاک، طراحی نقش برجسته بر روی درهای ورودی تالار اجلاس سران کشورهای اسلامی، مجموعه «نور و گیاه» بر دیوار عمارت بهارستان، نقش برجسته نمای بیرونی ساختمان کانون وکلای مرکز در تهران. تعداد ۵ اثر از این هنرمند ارزنده در موزه هنرهای زیبای مجموعه سعدآباد نگهداری می‌شود.

اشاره به مضامین سنتی در آثار عربشاهی به شکلی ساختاری و در قالب رنگ اثر، بافت‌های استفاده‌شده، خطوط و سطوح انتزاعی نمایان شده است. نقاشی‌ها و نقش برجسته‌های عربشاهی را بازخوانی کهن‌الگوها و اسطوره‌ها، عناصر و نمادهای فرهنگی و یادآور پلان‌بندی بناهای تاریخی دانسته‌اند. او از هنر هخامنشی و آشوری و حتی کنده‌کاری‌ها و کتیبه‌های بابلی الهام گرفته؛ تلفیق نقوش دویبندی و سه‌بعدی در آثار وی نیز از دیگر ویژگی‌های برگرفته از هنر باستانی است. اما این تأثیرپذیری او از آثار تاریخی هیچ‌گاه به شکل آشکار و تقلیدوار نبوده است بلکه تداعی این نمادها و نشانه‌ها در قالب هنر انتزاعی مدرن بوده است.

همین ویژگی ترکیب سنت و مدرنیته، سبب شده است که برخی مسعود عربشاهی را در زمره هنرمندان «مکتب سقاخانه» بدانند. اما علی‌رغم تأکید برخی مورخان هنر بر انتساب او به جریان نقاشی سقاخانه، به‌ندرت می‌توان اثری از وی یافت که با سبک‌شناسی

آثار این مکتب هم‌خوانی داشته باشد. در همین زمان از موادی همچون طناب، حلقه فلزی، همراه با رنگ‌های نقره‌ای و طلایی، در آثارش استفاده می‌کند.

الهام‌بخش اولین نقاشی‌های انتزاعی عربشاهی، تصاویری از گستره‌های لم‌یزرع سرزمین‌ها و مناظر رمزآلودی بود که در دوران کودکی او را تحت‌تأثیر قرار داده بودند. بعدها فرم‌های آثارش تبدیل به اشکال تکرارپذیر نوشته‌هایی شدند که زبان انتزاعی بصری مدرن منحصربه‌خود را داشتند. از میانه دهه پنجاه شمسی به انتزاع بافت‌ها و بناها رو آورد. آثاری از سازه‌های کهن، نقوش مبهم نیمه‌مرئی و اشکال معماری. این ترکیب‌بندی‌ها مرموزند و هاله‌ای از سکوت و احساس شگفتی و احترام را در خود دارند.

در برخی آثار اولیه عربشاهی نیز تشابهاتی با نخستین تجربه‌های نقاشان اکسپرسیونیست انتزاعی در میانه دهه ۱۹۴۰ میلادی دیده می‌شود؛ به‌ویژه هنرمندانی چون گوتلیب، دکونینگ، پولاک و در مواردی روتکو. در برخی دیگر اما عقلانیتی در پس ساختار آثار رخ می‌نماید که به‌گونه‌ای محاسبه‌گری معقول و روشن فرم‌ها منتهی می‌شود. این نگاره‌ها رمزآلود و اسرارآمیزند! نمونه‌های نقش‌برجسته در سال‌های ۱۳۵۰ که گویی جایگزین بقایای باستان‌شناسانه‌ی نقوش کهن‌اند، به‌خوبی موید این «رمزآلودگی» توأم با «تعقل» هستند. این آثار باوجود وهم‌آلودگی و بی‌کرانگی، انسجام خود را به‌خوبی حفظ می‌کنند. در این نمونه‌ها طراحی انتزاعی فرم‌ها بر جنبه سه‌بعدی و مادی‌شان سیطره دارد و نیز جنبه‌ی منحصراً بصری با محاسبات عقلانی و غایت‌انگاران در هم می‌آمیزند.

آثار عربشاهی را با توجه به عناصر به کار رفته در آن‌ها، می‌توان به سه دسته تقسیم کرد: آثار گروه نخست بر نمادهای کهنی چون درخت زندگی، خورشید تابان، خطوط شبه‌میخی و ... استوارند؛ دسته دوم آثار عربشاهی، عمدتاً از دایره‌ها، مربع‌ها، منحنی‌ها، مارپیچ‌ها و لوحه‌ها تشکیل شده است و دسته سوم، نقش‌مایه‌هایی مانند علامت‌های ریاضی، پیکان، نقشه‌های معماری، اعداد و خطوط درهم هستند. آثار دو دسته اول معمولاً روی بوم و آثار دسته سوم روی سطح ورق آلومینیوم کار شده‌اند.

رنگ و روغن روی بوم، ۷۵×۱۰۰، موزه هنرهای زیبا، مجموعه سعدآباد

رنگ و روغن و مواد روی گونی، ۹۳×۱۶۸، موزه هنرهای زیبا، مجموعه سعدآباد

رنگ و روغن روی بوم، ۹۰×۱۰۳، موزه هنرهای زیبا، مجموعه سعدآباد

رنگ و روغن روی پارچه، ۹۹×۱۱۵، موزه هنرهای زیبا، مجموعه سعدآباد

رنگ و روغن و مواد روی بوم، ۸۵×۱۱۴، موزه هنرهای زیبا، مجموعه سعدآباد